

N.İ.Ağayeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
narminaghaeva22@gmail.com

TƏLİM PROSESİNDƏ KEYFİYYƏTİN ARTIRILMASINDA MONİTORİNQİN ROLU

Xülasə

Monitoring və qiymətləndirmə təlim prosesində bir-biri ilə qarşılıqlı vəhdətdədir. Təlim prosesində müntəzəm olaraq monitoringin keçirilməsi keyfiyyətin artırılmasına səbəb ola bilər.

РОЛЬ МОНИТОРИНГА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ

Резюме

Мониторинг и оценка взаимно интегрированы в процесс обучения. Регулярный контроль в процессе обучения может привести к повышению качества.

THE ROLE OF MONITORING IN IMPROVING QUALITY IN THE LEARNING PROCESS

Summary

Monitoring and evaluation are mutually integrated in the learning process. Regular monitoring in the training process can lead to quality improvement.

Açar sözlər: təhsil, məktəbdaxili monitoring, qiymətləndirmə, keyfiyyət

Ключевые слова: образование, внутришкольный мониторинг, оценка, качество

Key words: education, in-school monitoring, assessment, quality

Təlim prosesində keyfiyyət təkcə müasir standartlara cavab verən dərslərin, bu sahədə lazım olan digər avadanlıqların, təhsil müəssisələrinin mövcudluğu deyil, eyni zamanda bütün bunların olmağı ilə yanaşı, savadlı, yaradıcı təfəkkürə və dərin dünyagörüşünə malik şəxsiyyətin formalaşdırılması nəzərdə tutulur. İnsan ali varlıqdır, dünyada yaradılan bütün bu sistemlər onun inkişafına, maddi və mənəvi həyat şəraitinin yaxşılaşmasına kömək edir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin: “Biz maddi dəyərlərimizi, iqtisadi potensialımızı insan kapitalına çevirməliyik. Çünki insanın savadı, biliyi onun gələcək həyatını müəyyənləşdirir, ölkənin hərtərəfli inkişafına kömək edir və beləliklə, ölkənin intellektual potensialı da möhkəmlənir” fikri yerinə düşər. (2,14)

Monitoring müəkkəb bir proses olub müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunur. Monitoringlərin ümumi xüsusiyyətləri mövcuddur. Müxtəlif monitoring sistemləri müəyyən elm və ya idarəetmə sahəsində özünəməxsus şəkildə reallaşır. Təhsildə aparılan monitoringlər daha çox tədqiqat statusuna malikdir. Təhsildə monitoringin əsas məqsədi etibarlı təhsil mühitini təmin etməklə, tədrisin səmərəliliyi artırmaq, o cümlədən bu sahədə problemlərin mahiyyətini və səbəblərini, tədris-tərbiyə prosesinin gedişinə xarici amillərin təsir gücünü müəyyən etməkdir. Monitoring və təhsilin keyfiyyətinin dəyərləndirilməsi təhsil prosesinin mühüm və ayrılmaz hissəsidir. Monitoring daimi olaraq təhsilin keyfiyyətinin dəyərləndirilməsi istiqamətində görülən işlərin əsas tərkib hissələrindən hesab olunur. Monitoring təhsilin keyfiyyətinin müəyyən edilməsi üçün bütün aspektlərdən yanaşmanı təmin edir. Monitoring təhsildə mövcud ehtiyacların şəffaf şəkildə aşkarlanmasına xidmət edən bir prosesdir. O, təhsil müəssisələrinin artan rəqabətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Monitoring öz üsulları ilə təhsilin keyfiyyətinin və onun hərtərəfli xüsusiyyətlərini inkişaf etdirmək üçün təhsil sferasında istifadə olunur. Monitoringlərin təhsil müəssisələrində həyata keçirilməsi təhsilin keyfiyyətinə nəzarət etməkdə mühüm element rolunu oynayır.

Təhsildə monitoring haqqında müxtəlif yanaşmalar, təriflər mövcuddur. Təhsil sahəsində monitoringə müxtəlif şəkildə verilmiş təriflərdən bir neçəsinə nəzər yetirək:

- Monitoring - statistik və analitik göstəricilərin köməyi ilə şərait, hadisə və obyektlərin inkişafının qiymətləndirilməsi üçün kifayət edənə qədər olanların davamlı izlənilməsi prosesidir;

- Monitoring - idarəetmənin informasiya təminatı məqsədi ilə təhsil sistemi və ya onun müxtəlif sahələrində obyektin vəziyyəti haqqında istənilən vaxtda mühakimə yürütmək və inkişafı barədə proqnoz vermək üçün məlumatların toplanılması, saxlanması və yayılması prosesidir ki, sistemli və davamlı şəkildə həyata keçirilir;

- İdarəetmədə monitoring - proses və nəticələrə sisteməlik nəzarətdir. Bu, qabaqcaqdan görmək, təşkil etmək, göstəriş vermək, koordinasiya etmək və nəzarəti həyata keçirməkdir;

- Monitoringin məqsədi keyfiyyətli təhsilə nail olmağın əsaslandırılmış təşkilati həllinin qəbul edilməsi, təhsil sisteminin vəziyyəti və fəaliyyətinin əsas göstəriciləri haqqında əldə olunan məlumatların təhlili və ümumiləşdirilməsi, inkişaf tendensiyasının proqnozlaşdırılması və qiymətləndirmənin həyata keçirilməsi üçün bazanın yaradılmasıdır; (1,8)

- Təhsilin keyfiyyət monitoringi - nəzərdə tutulmuş məqsədə çatmaq üçün idarəetmənin bütün funksiyalarından istifadə etməklə dəqiq nəticələrin əldə edilməsidir. Təhsilin idarə olunması zamanı prosesi izləmək və lazım

gəldikdə korreksiya etmək məqsədi ilə təhsilin keyfiyyətinin məqsədyönlü, fasiləsiz, tam əhatəli və xüsusi təşkil olunmuş şəkildə öyrənilməsidir;

- Təhsildə monitoring - pedaqoji prosesin vəziyyətinə və inkişafına davamlı nəzarətdir. Bu, ölkənin fəaliyyətdə olan qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq təhsil sahəsində dövlət siyasətinin yerinə yetirilməsinə nəzarət formalarından biridir. Monitoringin aparılmasında məqsəd təhsil sahəsinin vəziyyəti barədə obyektiv məlumat əldə etmək və onun inkişafına maneçilik törədən neqativ halların qarşısını almaqdır;

- Monitoring fəaliyyətdə olan informasiya mənbələrinin sistemləşdirilmiş bazası əsasında məlumatların yığılı, işlənilməsi, saxlanılması və yayılmasını özündə ifadə edir. Həmçinin bu zaman xüsusi təşkil olunmuş tədqiqat və meyarlardan istifadə olunmalıdır;

- Monitoringin reallaşdırılmasının əsas prinsipləri monitoringin iyerarxiyalılığı, əldə olunan informasiyanın obyektivliyi, nəticələrinin müqayisə edilə bilməsi, yerləşdirilməsi, proqnozun verilməsi və məqsədyönlülükdür. (4, s. 16)

Tərifləri ümumiləşdirib deyə bilərik ki, monitoring hər hansı bir fəaliyyətin irəliləməsini dövrü olaraq izləmək, verilənləri və məlumatları sisteməlik olaraq toplamaq və təhlil etməkdən ibarətdir. Burada dövrü izləmə dedikdə, fəaliyyətin xüsusiyyətindən asılı olaraq gündəlik, həftəlik, aylıq, rüblük və illik izləmələr nəzərdə tutulur. Monitoring hesabına qarşıya qoyulmuş hədəflərin, planlaşdırılmış işlərin nəzərdə tutulduğu kimi həyata keçirilib-keçirilməməsi müəyyən olunur. Qeyd etdiyimiz kimi, monitoring dövrü olaraq təkrarlanan bir işdir. Monitoring proseslərin, təcrübələrin və nəticələrin sənədləşdirilməsinə imkan verir ki, bu da gərəklı qərarların verilməsində, məktəbin və pedaqoji prosesin idarə olunmasında, şagird fəaliyyətinin istiqamətləndirilməsində əsaslı rol oynayır. Monitoring vasitəsilə toplanan məlumatlar təhsilin bütün istiqamətlərində müvafiq olaraq istifadə olunur. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, monitoring və qiymətləndirmə bir-biri ilə qarşılıqlı vəhdətdədir, onları ayrı təsəvvür etmək doğru olmazdı. Monitoring vasitəsilə əldə olunan məlumatlar qiymətləndirmənin aparılması üçün zəmin rolunu oynayır. Şagirdlərin fəaliyyətinin izlənilməsi zamanı yalnız monitoringlə kifayətlənmək olmaz, sözsüz ki, qiymətləndirmə mütləqdir. Bu fikrin əksini də fikiləşsək yanılmarıq. Başqa cür desək, qiymətləndirməsiz monitoring, monitoringsiz isə qiymətləndirmə aparmaq mümkün olmaz. Qiymətləndirmə daha çox vaxt və xərc tələb etdiyindən onun monitoringlə birgə tətbiqi daha faydalı hesab olunur. Monitoring və qiymətləndirmə fəaliyyətdə müsbət və mənfi dəyişiklikləri görmək və istiqamətləndirmək üçün güclü bir vasitədir. Təlim prosesində keyfiyyətin artırılmasında monitoringin rolu böyükdür. (3,23)

Bütün bu səbəblərdən təhsilin keyfiyyəti dövlət siyasətinin əsasını təşkil edir. Təhsilin keyfiyyəti, həmçinin cəmiyyətin həyat keyfiyyətini də müəyyənləyir. Təhsil keyfiyyəti yüksək ölkələrdə təhsilli insanların çox olması həyat şərtlərini yaxşılaşdırır.

Təhsilin keyfiyyəti Azərbaycan Respublikasının “Təhsil Haqqında” Qanununun 9 və 42-ci maddələrində öz əksini tapmışdır.

Maddə 9. Təhsilin keyfiyyət səviyyəsi.

9.1. Təhsilin keyfiyyət səviyyəsi ölkədə qəbul olunan dövlət təhsil və peşə standartları əsasında beynəlxalq və ümumavropa təhsil sisteminin prinsiplərinə uyğunlaşdırılaraq təhsil pillələri üzrə müvafiq keyfiyyət göstəriciləri sistemə (təhsil proqramları, abituriyentlərin hazırlıq səviyyəsi, maddi-texniki baza, infrastruktur, informasiya resursları, təhsilverənlərin peşəkarlığı və elmi-pedaqoji səviyyəsi, mütərəqqi tədris texnologiyaları və s.) uyğun olaraq müəyyən edilir.

9.2. Təhsil müəssisəsində kadr hazırlığının keyfiyyət səviyyəsi məzunların milli və beynəlxalq əmək bazarında rəqabət qabiliyyəti, ölkənin sosial və iqtisadi inkişafında rolu ilə müəyyən edilir.

9.3. Təhsilin keyfiyyət səviyyəsi hər bir tarixi mərhələdə ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi və mədəni inkişafı ilə bağlı tələblərdən irəli gəlir və akkreditasiya xidməti tərəfindən müvafiq qaydada qiymətləndirilir. (57)

Maddə 42. Keyfiyyətsiz təhsilə görə vurulan zərərin ödənilməsi.

42.1. Təhsil müəssisəsində təhsilin dövlət təhsil standartlarına uyğun təşkil olunmaması nəticəsində təhsilənlərin keyfiyyətsiz hazırlığı müəyyən edildiyi halda vurulmuş zərərin, o cümlədən təhsilənlərin başqa təhsil müəssisələrində yenidən hazırlanması üçün zəruri olan xərclərin həmin təhsil müəssisəsi tərəfindən ödənilməsi barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məhkəmədə iddia qaldırıla bilər.

42.2. Bu qanunun 42.1-ci maddəsinə uyğun olaraq iddia yalnız akkreditasiya olunmuş təhsil müəssisəsi barədə akkreditasiya xidməti tərəfindən verilən mənfi rəyə əsasən qaldırıla bilər. (57)

Nəzərə alınmalıdır ki, təhsilin keyfiyyəti sadəcə bir nəticə deyil, həmçinin dəyişikliklərə uğrayan, inkişaf edən, bəzən zəifləyə bilər, monitorinqi və qiymətləndirilməsi aparılan dinamik bir prosesdir.

Deməli, təhsildə keyfiyyət təkcə görülən işlərin, həyata keçirilən islahatların nəticələrindən yox, həm də təhsilənlərin ahəngdar inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

Ədəbiyyat

1. *Cavadov İ. Təhsildə monitorinq sisteminə dair // Kurikulum № 3, 2008, s. 17-20*

2. Əhmədov A., Abbasov Ə., Talıbov T. *Təhsil Kurikulumlarının xarakterik cəhətləri // Kurikulum elmi-metodik jurnalı № 1, 2009, s. 15-20*
3. Əsədova Z., Rəcəbova A. *Qiymətləndirmənin təlim prosesində rolu // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri cild 84, № 4, 2017, s. 43-45*
4. Hacıyeva T. *Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində qiymətləndirmə konsepsiyası haqqında // Kurikulum elmi-metodik jurnalı № 1, 2009, s. 26-30*